

Veje til bedre to sprogede ordbøger

En del af de tosprogede ordbøger, der er udarbejdet i Danmark og Holland, har en særlig høj kvalitet. Det mener i hvert fald Hausmann 1987, 137. Denne ros af dansk leksikografisk praksis er møntet på den dansk-franske ordbog af Blinkenberg/Høybye og den dansk-engelske ordbog af Vinterberg/Bodelsen. Men både disse to ordbøger og også andre danske tosprogede ordbøger kan forbedres på en lang række punkter. Dette er udgangspunktet for:

Annette Grindsted: *Principper for præsentation af ækvivalenter i oversættelsesordbøger*. Odense Universitetsforlag 1988. 149 sider, pris: 150 ekskl. moms.

Dette arbejde var oprindeligt en besvarelse af en prisopgave udskrevet i 1985. Som teoretisk udgangspunkt for den konstruktive kritik af den hidtidige praksis lægger Annette Grindsted sig tæt op af Kromann/Riiber/Rosbach 1984.

Belysningen af ækvivalensrelationer udgør et væsentligt kapitel inden for tosprogleksikografien, og dette aspekt giver Annette Grindsted en udførlig behandling i sin bog. I kap. 2 opstilles fem punkter til belysning af ækvivalensrelationer inddelt efter et verbums syntaktiske struktur, hvor der fx gøres gældende, at verberne *stolpre afsted* og *klippe* kræver hhv. et lille barn og en saks som agent. Dette er da også korrekt, hvis der kun tænkes på verbernes usuelle brug, men inden for tosprogleksikografien er det også af betydning at beskrive ordenes ikke-usuelle brug: *stolpre afsted* og *klippe* kan som bekendt også have fx en fuld person hhv. en græsplæneklipper som agent. Bogens kategoriske inddeling er ikke altid dækkende, heller ikke i sammenligning med Annette Grindsteds eget eksempel *dinere 'at spise middag, særligt på restaurant'*. En lignende modificering kunne også bruges i de ovennævnte eksempler, fx ved at angive, at *stolpre afsted* især benyttes om små børn, hvilket iøvrigt er i overensstemmelse med angivelsen i Nudansk Ordbog. Til gengæld kunne der spares angivelser andetsteds i ordbogsforlagene. Det må således svare til Annette Grindsteds egen sproglige verden eller være hendes bidrag til en feministisk sprogpolitik, at verbet *flirte* udelukkende bliver forbundet med negative konnotationer rettet mod agenten.

Et andet væsentligt punkt, som Annette Grindsted behandler, er værtdien og brugen af ækivalensmarkeringer, der er af særlig stor vigtighed inden for tosprogsleksikografien. Specielt overbevisende er Annette Grindsteds forslag til placering af disse markeringer i aktive og passive ordbøger, nemlig en placering vedrørende lemmat før ækivalenten og en placering af markeringer vedrørende ækivalenten efter denne. Dette er en enkel, effektiv og også brugervenlig fremgangsmåde. I kap. 3 fremføres det, at brugeren selv skal kunne slutte sig til en polysemi markering (s. 25). Dette mener vi dog er både uholdbart og upædagogisk. En sådan fremgangsmåde ville i det mindste forudsætte en klar beskrivelse i ordbogens brugervejledning. Den anvendte fremgangsmåde med kun at markere den specielle og ikke den generelle betydning er principielt rigtig og fordelagtig, da den bl.a. er pladsbesparende, men princippet må være, at brugeren eksplicit gøres opmærksom på, hvorledes disse markeringer skal forstås, og ikke lades i stikken. Det er bl.a. manglende vejledning i en ordbogs brug, der resulterer i fejlfortolkning af informationer.

Behandlingen af ækivalensspørgsmål i oversættelsesordbøger er grundlig og overbevisende, specielt oversigten over problemer med valg af ækivalenter i kap. 8 og 9. Der gives en uddybende fremstilling af denne problemstilling bl.a. med vægter lagt på intersektionsproblematikken, der har særlig relevans for tosprogsleksikografien, men det er samtidig påfaldende, så lidt plads der i bogen ofres på nul-ækivalensproblematikken. Diskussionen af dette aspekt afspejler efter vor mening ikke den reelle betydning af nul-ækivalens inden for tosprogsleksikografien. Annette Grindsted foreslår i kap. 3 fire metoder til løsning af problemet. Løsningsmuligheden med en definitionistisk oversættelse er dog problematisk, da det, som Annette Grindsted også nævner, er påkrævet med en ækivalent, der kan indsættes i en given kontekst. I denne forbindelse mener vi, at den foreslåede løsning *picador tyrefægter til hest* ikke er den optimale ækivalent. For det første fordi ækivalenten ofte vil være for uhelderlig i en given kontekst, hvori den har en høj frekvens, for det andet fordi *picador* ifølge Nudansk Ordbog er en integreret del af det kontemporære danske ordforråd. Vi mener, at oversættelsesforlaget i Gyldendals røde spansk-danske ordbog er bedre, og at Annette Grindsted burde have valgt at løse netop dette problem i henhold til sit eget forslag om transskription.

Annette Grindsteds forslag til forbedringer indeberer bl.a. en omfattende brug af et leksikografisk metasprog, der skal give brugeren de nødvendige oplysninger vedrørende lemma og ækivalent. Et vig-

tigt punkt i denne forbindelse er, at det i bogen slås fast, at metasproget skal være dansk i såvel aktive som passive ordbøger beregnet for danske brugere. Dette er et grundlæggende princip inden for aktiv-passiv typologien, og det opfylder brugerens ønsker, da der ikke forekommer noget informationsstab, og samtidig belastes mikrostrukturen ikke unødvendigt ved angivelse af markeringer på to sprog. Men for at det leksikografiske metasprog skal opfylde sin mission, skal det være så forståeligt og præcist som muligt, hvilket desværre ikke altid er lykkedes for Annette Grindsted i hendes artikelforslag. Man finder fx forslag til følgende artikel *flyde flaat* (også om luft). I dette eksempel fortæller det leksikografiske metasprog brugeren, at kun vand og ikke luft kan "flyde" på dansk, men at både vand og luft kan "float" på engelsk, men dette er ikke den information Annette Grindsted søger at give brugeren. Det som hun forsøger at anskueliggøre er, at *genstande* kun kan "flyde" gennem vand på dansk, men at de kan "float" gennem både vand og luft på engelsk. Markeringen burde nok i stedet have lydt "(også gennem luft)". Endvidere findes følgende artikelforslag *nejre hacer una reverencia* (også om mandlig agent). Dette må siges at være en uheldig formuleret markering, idet det implicerer, at det danske verbum kun kan anvendes om kvinder, mens den spanske ækivalent anvendes både om kvinder og mænd, der nejrer. Det korrekte ville være en angivelse af, at den spanske ækivalent også kan betyde 'bukke' når den har en mandlig agent, hvilket i øvrigt er i overensstemmelse med Annette Grindsteds eget forslag til oversættelse af det danske verbum *bukke*. Der gives endvidere forslag til angivelse af stilniveau ved bl.a. at benytte markeringerne "mere T" og "mindre T", hvor T = talesprog. Også i disse tilfælde forekommer efter vor mening uhensigtsmæssige metasproglige markeringer, som det fx kan ses ved følgende artikelforslag *følge om i gaderne pindongnear, pingonnear, callejar* (ikke kun T). Vi finder det betænkeligt at anvende denne markering, da Annette Grindsted samme sted i sin bog slår fast, at ækivalenten *callejar* stilistisk set er neutral i modsætning til lemmat. Markeringen "ikke kun T" indeberer imidlertid, at der er et element af T i ækivalenten, men dette har Annette Grindsted netop fastslået ikke er tilfældet. Mere korrekt ville en markering som fx "neutral" være. Artikelforlaget er endvidere i modstrid med Annette Grindsteds egne principper for medtagelse af stilbydende ækivalenter, som efter hendes mening ikke er relevante i de tilfælde, hvor der findes ikke-stilbydende ækivalenter.

Det vægtigste faglige kritikpunkt vi mener kan fremføres er, at Annette Grindsted ikke skelner tilstrækkeligt mellem forskellige brugergrupper, men overlader lidt for meget til brugerens modersmålskompetence. Aktiv-passiv typologien er ganske rigtigt baseret på den påtænkte brugers modersmålskompetence, men denne er i høj grad afhængig af den enkelte bruger, da ikke to personer besidder den samme sproglige kompetence, og dette er især et problem ved oversættelsesordbøger. Såfremt man overlader noget til brugerens modersmålskompetence, bør man opstille en præcist defineret brugerprofil således, at ordbogens målgruppe bliver så homogen som muligt, for der er utvivlsomt forskel på fx en folkeskolelevers og en universitetslærers modersmålskompetence, og derved er der sat naturlige grænser for, hvad der kan overlades til denne specifikke kompetence. Endvidere er det ikke kun aktiv-passiv typologien, der er bestemmende for lemmaselektionen, men i nok så høj grad den enkelte ordbogs målgruppe.

Alt i alt er Annette Grindsteds bog en overordentlig anbefalelsesværdig fremstilling, der behandler væsentlige aspekter inden for tosprogsleksikografien, særligt m.h.t. ækvivalensgrader, markeringsteknik, temporale og geografiske selektionsparametre og syntagmatik. Samtidig er bogen efter vor mening det hidtil bedste værk på dansk om netop tosprogsleksikografi, og den kan absolut anbefales som en introduktion til emnet. Når dette er sagt, bør der dog fremføres en kraftig kritik af bogens typografiske fremstilling, idet bogen skæmmes af alt for mange "sjustkefejle" og et overraskende primitivt layout, som lader meget tilbage at ønske.

Litteratur

- Hausmann, Franz Josef: Grundprobleme des zweisprachigen Wörterbuchs; i: *Symposium on Lexicography III. Proceedings of the Third International Symposium on Lexicography May 14-16, 1986 at the University of Copenhagen*. Ed. by Karl Hyldegaard-Jensen/Arne Zettersten. Tübingen: Niemeyer 1988, 137-154 (= *Lexicographica. Series Major 19*)
- Kromann, Hans-Peder/Riiber, Theis/Rosbach, Poul (1984): *Überlegungen zu Grundfragen der zweisprachigen Lexikographie*, i: *Studien zur neuhochdeutschen Lexikographie V*. Hrsg. von Herbert Ernst Wiegand. Hildesheim/New York: Olms 1984, 159-238. (= *Germanistische Linguistik 3-6/1984*)